

2. Арнольд И. В. Типы сем и структура лексического значения личных имен / И. В. Арнольд, Л. Г. Шермет // Лексическое значение в системе языка и в тексте. Волгоград, 1985. – С. 8–16.
3. Арутюнова Н. Д. Номинация и текст / Н. Д. Арутюнова // Языковая номинация. Виды наименований. – М., 1977. – С. 304–357.
4. Березовская Э. М. Специфика знаковой структуры имен собственных / Э. М. Березовская. – М., 1974. – 167 с.
5. Бондалетов В. Д. Русская ономастика: Учеб. пособие / В. Д. Бондалетов. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
6. Василевская Л. И. Синтаксические возможности имени собственного / Л. И. Василевская // Проблемы структурной лингвистики. – М., 1981. – С. 129–145.
7. Введенская А. А. От собственных имен к нарицательным / А. А. Введенская, Н. П. Колесников. – М., 1984. – 115 с.
8. Никонов В. А. Пути топонимического исследования / В. А. Никонов // Принципы топонимики. М., 1964. – С. 243–248.
9. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 3-е изд. – М.: Азъ, 1996. – 734 с.
10. Словарь-справочник лингвистических терминов. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lingvistic/> / Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 367 с.
11. Ярмухаметова А. Р. Этапы становления русского и французского именников: сопоставительный анализ / А. Р. Ярмухаметова // Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение. – 2012. – № 17 (271). – С. 146–148
12. Dictionary of linguistics and phonetics / David Crystal. – Blackwell publishing, 2008. – 555 p.
13. Felecan O. Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives / O. Felecan. – 2012. – Electronic resource. – Access : https://books.google.ru/books?id=FT8sBwAAQBAJ&dq=antroponyms+in+semantic+fields&hl=ru&source=gbs_navlinks_s
14. Frolova O. Ye. Biblical names in proverbs / O. Ye. Frolova // Problems of Onomastics. – 2010. – № 2 (9). – P. 41–52

УДК 821.161.2-31

У. П. Паньків,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

«ЖІНОЧЕ ПИСЬМО» У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «ЧОТИРИ ПОРИ ЖИТТЯ»

У статті проаналізовано особливості «жіночого письма» в українській літературі, вивчено проблему екзистенції жінки в романі Марії Матіос «Чотири пори життя». Дослідження поетики творчості письменниці дало можливість встановити, що проза М. Матіос вирізняється рисами «жіночого письма». В дослідженні охарактеризовано причини трагічної невлаштованості буття жінки, виокремлено специфіку феміної екзистенції.

Ключові слова: жіноче письмо, екзистенція, феміноцентризм, інтертекст, колаж.

«ЖЕНСКОЕ ПИСЬМО» В РОМАНЕ МАРИИ МАТИОС «ЧЕТЫРЕ ВРЕМЕНИ ЖИЗНИ»

В статье анализируются особенности «женского письма» в украинской литературе, исследована проблема экзистенции женщины в романе Марии Матиос «Четыре времени жизни». Исследование поэтики творчества писательницы позволило установить, что проза М. Матиос отличается чертами «женского письма». В исследовании охарактеризованы причины трагической неустроенности бытия женщины, выделена специфика феминной экзистенции.

Ключевые слова: женское письмо, экзистенция, феминоцентризм, интертекст, коллаж.

«WOMAN'S WRITING» IN MARIA MATIOS' NOVEL «FOUR SEASONS OF LIFE»

The article focuses on the peculiarities of «woman's writing» in the Ukrainian literature. The problem of woman's existence in Maria Matios' novel «Four Seasons of Life» has been investigated. The author's prose is distinguished by features of «woman's writing»: interest to the woman's ego; using of such literary genres as diary, confession, psychological exploration, anthem, ode; presence of the authorial comments; narration in the first person etc. The shining example of this writing is philosophical and psychological novel «Four Seasons of Life», that includes four woman's individual stories. But the titles of the chapters combine them into the integral composition representing one day of the woman's life. The author is in search of understanding the causes of tragic woman's unsettled being. The specifics of woman's existence are marked by the variety of symbolic expressions: beloved woman, woman-keeper, woman-victim, lonely woman.

Key words: woman's writing, existence, feminocentrism, intertext, collage.

Теорія «жіночого письма» була започаткована в працях французьких філософів Елен Сіксу, Юлії Кристєвої, Лей Ірігерей в 70-х роках ХХ ст. В українській літературній критиці цьому питанню присвячені праці Соломії Павличко, Тамари Гундорової, Віри Агеєвої, Ніли Зборовської, Людмили Таран, Тетяни Тебешевської.

Насьогодні не існує однозначної думки щодо визначення та розуміння «жіночого письма». Цей термін найчастіше розглядається поряд з терміном «жіноча проза», «жіноча література». Софія Філоненко застерігає, що не слід ототожнювати поняття «жіноче письмо» з поняттям «жіноча література»: перше стосується феномена текстуальності, тобто суто словесної тканини літературного твору; друге – художнього твору в цілому, включно з уявним художнім світом, тобто «мікро» і «макрообразами» [9, с. 15]. Тоді як Тетяна Землякова вважає, що поняття жіночого письма є в однаковій мірі як наслідком теоретичних концепцій, так і результатом розвитку певної літературної практики. Жіноче письмо є експериментальною практикою, яка намагається описати (вписати) жіночість. Це письмо, яке (у патріархальному світі) ще не послуговується якоюсь певною зафіксованою власною мовою; сукупність мовних та поетичних засобів та прийомів, які покликані артикулювати на письмі специфічно жіночий досвід, маргіналізований або зігнорований у літературі. Головне, ця літературна практика не виходить за межі феміністичного руху і саме у ньому жіноча відмінність може знайти своє творче втілення [2].

Зауважимо, що Н. Зборовська увиразнює наступні параметри «жіночого письма»: відверта розмова про своє тіло і сексуальність, що поставили основою автобіографічного сюжету; рефлексії особистого досвіду жінки в контексті досвіду жіночого життя; свідоме і несвідоме протистояння жіночого приватного світу світу чоловічому, жіночої творчої особистості – чоловічій творчій особистості; сам стиль письма – замість наративної послідовності подій реалізується афективна історія, тобто емоційна послідовність подій тощо [1, с. 6].

Окреслені дослідження здійснено в контексті аналізу текстів авторів жіночої прози Галини Гордасевич, Оксани Забужко, Євгенії Кононенко, Софії Майданської, Тани Малярчук, Марії Матіос, Галини Пагутяк та багатьох інших, котрі в своїх творах торкаються питання становлення та місця жінки в суспільстві, в сім'ї, в державі. Попри численні та масштабні публікації, присвячені творчості цих письменниць, **актуальним** постає вивчення «жіночого письма» у творчості Марії Матіос загалом та аналіз й інтерпретація проблеми екзистенції жінки в її романі «Чотири пори життя» зокрема.

Об'єктом дослідження є художні особливості екзистенційної прози Марії Матіос.

Предметом дослідження став текст філософсько-психологічного роману «Чотири пори життя».

Мета дослідження – вивчення проблеми екзистенції жінки у художній цілісності роману «Чотири пори життя».

Реалізація мети передбачає наступні **завдання**: проаналізувати трактування терміну «жіноче письмо»; дослідити екзистенційні феміністські прояви в романі Марії Матіос «Чотири пори життя».

Перш ніж перейти до дослідження проблеми екзистенції жінки в романі Марії Матіос «Чотири пори життя» важливо дослідити поетику творчості письменниці. Стиль її письма поєднує елементи романтизму (посилена увага авторки до внутрішнього світу головної героїні, співпереживання їй та її виправдання – героїня повісті «Смак пристрасті» постає перед нами нещасливою жінкою, котра міняє чоловіків «як рукавички» не тому, що легковажна, а тому, що шукає одного єдиного), бароко (письменниця поєднує трагічне з комічним, так, героїня повісті «Життя коротке, щоб казати «ні»», будучи на межі зриву, глузує з себе самої, називає себе «добропорядною матроною»), екзистенціалізму (кожна з героїнь роману пізнає сенс свого буття через біль, тривогу, страх, смерть, боротьбу), імпресіонізму (в повісті «Життя коротке, щоб казати «ні»») М. Матіос тонко змальовує внутрішній світ героїні, відтворює найтонші відтінки її настрою), експресіонізму (підвищена, часто-густо «нервова» емоційність письма в повісті «Життя коротке, щоб казати «ні»») та постмодернізму (інтертекстуальність, колажність, асинхронність композиції роману «Чотири пори життя»).

Проза М. Матіос вирізняється рисами «жіночого письма»: цікавість до жіночого «я»; використання таких літературних жанрів як щоденник, мемуари, сповідь, психологічна розвідка, гімн, ода, які розкривають внутрішній світ жінок-героїнь; присутність авторських коментарів; ведення оповіді від першої особи. Яскравими взірцями такого письма з впевненістю можна назвати її психологічну розвідку «Щоденник страченої», сімейну сагу «Майже ніколи не навпаки», філософські повісті, об'єднані в роман «Чотири пори життя».

Роман «Чотири пори життя» складається з чотирьох окремих жіночих повістей-роздумів «Учора нема ніде», «Смак пристрасті», «Життя коротке, щоб казати «ні»», «По праву сторону твоєї слави», але назви самих розділів – «Ранок життя», «День», «Вечір життя», «Ніч» – об'єднують їх в один цілісний твір, що зображує загалом один день з життя жінки. Така колажна авторська манера присутня як в зображенні важливих етапів життя кожної окремо взятої жінки, так і жіноцтва взагалі. Сама назва роману символічна, натякає на те, що твір сповідального характеру.

Перша частина роману – це гімн кохання, пристрасті, ода жінці та чоловіку. В творі знаходимо алюзії на «Книгу Пісень Соломона». Чоловік не уявляє свого існування без жінки, як жінка без чоловіка, їхнє буття зливається в одне ціле.

Друга частина – це історія самотньої одруженої жінки, котра шукала свого єдиного чоловіка, споріднену душу, але в чоловічому світі їй зустрічались лише ті, у яких безколірні, глянцевої очі та які не відповідали їй ані словом, ані почуттями. Колись давно вона випадково зустріла такого чоловіка, який розкрив у ній чуттєвість. Відтоді вона перебуває в його пошуках. Ось чому в неї за плечима царство покинутих «німих» чоловіків, жоден з яких не зумів розгадати її, навіть власний чоловік. Через постійне відчуття самотності, розчарування, інакшості вона бунтує, одного разу усвідомивши, що «чоловіків можна міняти, як рукавички чи як панчохи» [3, с. 52].

В третій частині роману героїня веде діалог з читачем, сповідається своєму сповіднику, а радше сама собі. Вона стає заручницею обставин, проти яких бунтує: їй сорок п'ять років, вона вдова, двоє дорослих дітей, у яких своє життя, все нібито йде своїм плином, але раптом в її житті з'являється він, старший за її сина лише на п'ять років, який ламає весь усталений лад її життя і перевертає все з ніг на голову. Героїня усвідомлює, що вона іграшка в його руках, ще один екземпляр в його колекції, що неодмінно прийде осуд від інших, вона й сама себе засуджує: «*Чи могла б я колись подумати, що таке може трапитися саме зі мною... Я – добропорядна матрона, яка щотижня пече завиванці й передає дітям у Київ, квасить капуста і крохмалить білизну, щонеділі ходить на цвинтар, страждає від безсоння – і яка не страждає від сорому?!*» [3, с. 84]. Її життя відтепер залежить від нього, адже він для неї водночас і кат, і ангел, один його телефонний дзвінок перекреслює всі плани, час зупиняється для неї, вона вже не розуміє скільки ночей минає, її очікування перетворюється на божевілля. Її спроби подолати біль, страждання, самотність, відчуття покинутості не увінчуються успіхом. Відчуваючи абсурдність буття, жінка констатує «*я – Мертве море! Ме-е-р-т-в-е-е-е...*». І, врешті-решт, перебуваючи в граничній ситуації між життям і смертю, доведена до відчаю, героїня вбиває свого коханця, коли той нарешті приходиться, навіть не розуміючи чому вона це зробила. Зробивши свій екзистенційний вибір, вона обирає шлях самотності та страждання.

В останній частині простежуємо автобіографічні натяки: день народження авторки збігається з днем народження головної героїні, ім'я героїні також Марія. Запозичення сюжету з «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі вказує на інтертекстуальність тексту. Авторка розповідає про подорож душі померлої жінки до свого вічного дому. Її мандрівка, розпочата з прощання зі земним світом, з усвідомлення смерті, переноситься на небесні сади, де вона зустрічається з усіма тими, з якими в неї були недомовки, до яких у неї залишились запитання. Побувавши у всіх садах, одержавши в більшій чи меншій мірі відповіді на запитання, безлика душа починає розуміти, що вона вдова, адже зустрічає Того, кого шукала все життя, нарешті її самотність подолано – вона у свого Батька: «*... мій Тато впускає мене до себе... Могутнішого я ніколи не знала. Я чула, що він любить мене всією душею. О, він любив мене понад усе... Я тут була його нареченою, його дівчинкою і дитиною... І я попливла йому в руки – чиста, безмовна, легка, звільнена від забрал і шор, від страждань і самоз'їдання, – і нарешті вже не самотня*» [3, с. 262].

М. Матіос прагне збагнути причини трагічної невлаштованості буття жінки. Головною темою дослідження авторки стає тема «жінка у світі і світ у жінці», а аналіз внутрішнього світу героїні – пріоритетним. Саме тому в її творах превають жіночі образи. Як слушно зауважує дослідниця творчості М. Матіос, Ірина Насмінчук, авторка часто називає своїх героїнь іменами, які мають чоловічі відповідники: Корнелія, Петруня, Юр'яна, Юстина, Теофіла, Іванка. «Таке «поіменування» не випадкове, а цілком свідоме, адже досить часто в центрі уваги – жінка, здатна на неймовірну психічну витривалість та силу» [4, с. 102]. Але буває й так, що ім'я героїні ми дізнаємося наприкінці книги («Щоденник страченої»), або ж взагалі оповідь ведеться самою головною героїнею, а читачеві навіть не важливо знати її ім'я, значно важливіше зрозуміти її, вивчити внутрішній світ («Смак пристрасті», «Життя коротке, щоб казати «ні»»).

Характерною творчою рисою письменниці є застосування прийому позбавлення імен чоловіків, в творах їх названо за професією: німий мандрівник, військовий, актор, професор («Смак пристрасті»).

Для М. Матіос «жінка – це той епіцентр творчості, який дає можливість вичерпно реалізувати проблему повноти, цілісності, багатогранності людської особистості» [4, с.105]. Буття жінки розкривається в різних проявах: кохана жінка, жінка-берегиня, жінка-жертва, одинока жінка. Кохана жінка в обіймах чоловіка відчуває себе бажаною: «*ти пахнеш, як ружа із райського саду... і надиши до себе, як сарна надить мисливця... ти моя чарівниця... ти чаклунка*» [3, с.11], вона обожає й сама: «*ти покров мій і щит мій, і я на слова твої уповаю. Ти злодій моїх маетків*» [3, с.13] і тому віддається кохання до останку: «*... я розкрадена, як млин із борошном першого помолу, впольована, як дика сарна посеред гомінкого*

лісу... і вибрана – як простолюдінка між царівен і між королівен; я слухаю – і не чую тебе окремо, бо ні голос, ані кров твоя не існують поза мною. Ми один клубок... Ми сплетені і зцементовані, пророслі одне крізь одного, мов квітка крізь камінь...» [3, с. 13–14]. Жінка-берегиня все зробить заради порятунку коханого: «Лягла би під колеса машини, в якій на тебе чапують хижаки. Росла би підшошною квіткою під твоїми підшовами, коли б тобі було від цього легше» [3, с. 130]. Жінка-жертва страждає через особисту безпорадність: «Ти його любиш, розуміючи всю абсурдність і ненормальність своєї любові до нього, приймаючи такого, яким він є; жорстокого, безвідповідального, ніжного, п'яного, брехливого» [3, с. 130]. Одинокі жінка переживає нестерпний стан буття: «Ти думаєш, що я божевільна! А я просто нещасна, бо не вислухана до кінця жодною людиною в світі.. оце ось так...» [3, с. 62]

М. Матіос наголошує, що в сучасному суспільстві спілкування чоловіка і жінки не є діалогом рівних, жоден з чоловіків героїні не намагається пізнати її, вона для них – об'єкт бажання, і тільки, нікого не турбує її внутрішній світ. «Він чи то любив мене, чи грався зі мною, як великий німий, – мовчки. Без клятьби. Без обіцянки, але що найобразливіше – без розпитувань. Його не-розпитування ображало неймовірно. Я не почувала себе живою істотою, коли він не цікавився нічим, що могло мати бодай якусь дотичність до мене». [3, с. 75].

Болісною для М. Матіос є й тема старіння жінки. Героїні повісті «Життя коротке, щоб казати «ні»» всього сорок п'ять років, але вона вже соромиться себе, своїх років, боїться своїх почуттів... «мені страшно мого віку... мені треба думати про майбутні онуків і клімакс, а я, як дівчинка, плачу в подушку, коли він каже «... за півгодини!», а з'являється за місяць» [3, с. 80]. У творі «Смак пристрасті» героїня «... обожнювала панчохи. Тонкі, еластичні, блискучі, і винятково чорні, що туго обвивали лікоть... і приховували дрібну сітку тріснутих кров'яних капілярів, які щодалі докучали більше й більше... Нічний неспокій пік оптом шкіру, і під очима сяялася м'ячка перших зморшок» [3, с. 37–38].

Отож, спираючись на висновки українських та зарубіжних літературознавців з питання «жіночого письма», а також на власне дослідження, можемо виокремити особливі ознаки «жіночого письма»: філософсько-психологічний роман Марії Матіос «Чотири пори життя» характеризується такими ознаками «жіночого письма» як розповідь про стосунки чоловіка і жінки, детальне вивчення внутрішнього світу особистості, автобіографічні мотиви, елементи сповідальності, наратив від першої особи, ведення щоденника тощо. Специфіка буття жінки позначена різноманітністю та багатогранністю його, загалом символічних, проявів: коханої жінки, жінки-берегині, жінки-жертви, одинокої жінки.

Здійснене дослідження не є вичерпним. Результати подальшого аналізу особливостей жіночого письма в українській літературі будуть відображені в наступних публікаціях.

Література:

1. Зборовська Н. Феномен жіночої прози обговорювали київські літератори / Ніла Зборовська // Літературна Україна. – 2002. – 6 червня. – С. 6.
2. Землякова Т. Жіноче письмо як вид субверсії [Електронний ресурс] / Тетяна Землякова. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum_Arif...3/Zemlyakova.pdf. – Назва з екрана.
3. Матіос М. Чотири пори життя / Марія Матіос. – Львів : ЛА «Піраміда», 2011. – 264 с.
4. Насмінчук І. Гендерна проблематика роману «Майже ніколи не навпаки» Марії Матіос : до проблеми інтертекстуальних зв'язків / Ірина Насмінчук // Філологічні науки. Літературознавство. – № 12, 2012. – С. 101 – 105.
5. Рижкова Г.-П. М. Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ-го ст. : Жанрові й наративні моделі та лінгвопоетика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 – «українська література» / Галина-Параска Миколаївна Рижкова. – Кіровоград, 2008. – 22 с.
6. Стельмах Х. М. Творчість Ясмін Тешанович у контексті жіночого письма : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.01.03 / Христина Миколаївна Стельмах. – Львів, 2004. – 22 с.
7. Таран Л. В. Жіноча роль : [монографія] / Людмила Василівна Таран. – К. : Основи, 2007. – 128 с.
8. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості жіночої прози 80-90-х рр. ХХ століття. Монографія. / Тетяна Тебешевська-Качак. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 192 с.
9. Філоненко С. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття. Монографія [Електронний ресурс] / Софія Філоненко. – Режим доступу: <http://refdb.ru/look/2096147-pall.html>

УДК 80:811.11:08

Т. В. Панькова,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ

ГИПОТАКТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЯК НЕПРЯМИЙ МОВЛЕННЄВИЙ АКТ

У статті йдеться про комплексні мовленнєві акти, репрезентовані складними синтаксичними конструкціями з провідним гіпотактичним зв'язком. Автор обстоює тезу про те, що дані структури утворюють інтегрований блок неоднорідних комунікативно-прагматичних типів висловлювання, котрий має загальну мовленнєву інтенцію. Відповідно до прагматичної установки мовця остання може не збігатися з формальною, поверхневою, структурою конструкції, що призводить до функціонування об'єкта дослідження у якості непрямого мовленнєвого акту.

Ключові слова: гіпотактична конструкція, мовленнєвий акт, непрямий (комплексний) мовленнєвий акт, ілюктивна функція.

ГИПОТАКТИЧЕСКАЯ КОНСТРУКЦИЯ КАК КОСВЕННЫЙ РЕЧЕВОЙ АКТ

В статье рассматриваются комплексные речевые акты, представленные на формально-грамматическом уровне гипотактическими конструкциями. Данные структуры представляют собой интегрированный блок неоднородных коммуникативно-прагматических типов высказываний с общей речевой интенцией. При несовпадении прагматической установки говорящего с поверхностной структурой предложения, они выступают в роли косвенных речевых актов.

Ключевые слова: гипотактическая конструкция, речевой акт, косвенный (комплексный) речевой акт, иллюктивная функция.

HYPOTACTIC CONSTRUCTION AS INDIRECT SPEECH ACT

The article deals with the question of complex speech acts represented by syntactic constructions the immediate constituents of which are united on the basis of subordination. The author proves that such structures form an integral unit of non-homoge-